

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II (XIV. Hafta)

ATATÜRK İLKELERİ (LAİKLİK, DEVLETÇİLİK)
BÜTÜNLEYİCİ İLKELER
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ TÜRKİYE'NİN
DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

LAİKLİK

Avrupa’da din işleriyle uğraşan kilise adamlarına “Clerici” rahip olmayanlara da “Laici” denmekteydi. Bu nedenle laik kelimesinin sözlük anlamı “din adamları sınıfına mensup olmayan dini yetkisi olmayan kişi” manasındadır.

- * Siyasi alanda Laiklik ise dünya ve devlet işleri ile din alanının birbirlerinden ayrılmaları, birbirlerine karışmamaları anlamına gelmektedir. Yani akıl ile imanın yetki alanlarının birbirinden ayrılmasıdır. Laiklik denildiğinde iki husus ön plana çıkmaktadır:
- * **Laik devlette devletin dini mevcut değildir. Devlet vatandaşları arasında inanan inanmayan ayrımı yapmaz.**
- * **Laik devlette kişiler din, inanç ve ibadet hürriyetine sahiptir.**

* Atatürk'ün laiklik anlayışında dini inançların bir vicdan meselesi olmaktan çıkarılıp çeşitli çevrelerin gündelik çıkarları için malzeme haline getirilmesine şiddetle karşıdır.

* Laiklik kısaca aşağıdaki temel unsurların birleşmesinden oluşmaktadır:

1- Laik devlette din ve vicdan hürriyeti vardır. Her kişinin bir dine inanmak veya inanmamak hürriyeti vardır.

2- Laik devlette resmi bir devlet dini bulunmaz.

3- Devlet din ve mezhepleri ne olursa olsun vatandaşlarına eşit muamelede bulunur.

4- Din ve devlet işleri birbirinden ayrıdır. Devlet yönetimi din kurallarına göre değil de toplumun ihtiyaçlarına akla, bilime, hayatın gereklerine göre yürütülür.

5- Eğitim laik, akılcı ve çağdaş esaslara göre düzenlenir.

5 Şubat 1937’de Anayasamıza giren Laiklik, diğer ilkelerle ve yapılan inkılâplarla pekiştirilmiştir. Bu haliyle Laiklik, din ve vicdan serbestisi, mezhep ayrımı gözetmemesi, resmi bir devlet dininin olmaması, devlet idaresinin dini kurallara bağlı bulunmaması, devlet ve din kurumlarının ayrılığı hususu şeklinde sınırlarını çizmiştir.

Bunun yanı sıra herhangi bir dine ayrıcalık tanınmaması, kanunların bir din veya mezhebe yönelik olmaması da göz önünde tutulmuştur. Laiklik ilkesi çerçevesinde devletin toplumun inançları açısından tarafsız kalmaya çalışmasının iç barışı ve huzuru korumaya da yaradığının altını çizmek gerekir.

İnsanların dini inançlarının gerekliliğini serbestçe yerine getirebildiği laiklik ilkesi kapsamında devlet, tüm inanç sistemlerine eşit mesafede durarak koruyucu rol üstlenmektedir.

* *Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir.”*

* *Mustafa Kemal ATATÜRK*

LAİKLİK KAPSAMINDA

Vicdan Hürriyeti: Her kişi herhangi bir dini seçmek ve inanmakta hürdür.

İbadet Hürriyeti: Bir dine inanan kişi, inandığı dinin gereklerini yerine getirmekte hürdür.

Devletin Sorumluluğu: Devlet; insanların kendi seçtikleri dinin gereklerini yapmasında ya da yapmamasında serbest olmalarını sağlar. Din görevlilerinin dünyevi ve dini faaliyetleri bilecek, dini esasları doğru olarak öğretecek yeteneklere sahip olmalarını kontrol eder. İbadetin güvenliğe ve toplumun kurallarına aykırı olmamasını sağlar. Devlet her türlü taassubu, boş inancı, gerçeğe aykırı inanışları kontrol altında tutarak her türlü baskıyı ve çatışmaları önlemekten sorumludur.

Atatürk'ün Laiklik Anlayışı

Atatürk'ün laiklik anlayışı çağdaş uygarlığın gerektirdiği laiklik anlayışını temel almıştır. Bu laiklik anlayışında vicdan özgürlüğü ön planda bulunur. Bununla birlikte Atatürk dinin kötü amaçlar için kullanılmasına hiçbir zaman müsaade etmemiştir. Bunu ifade ederken şunları söylemektedir: “mensubu olmakla şeref duyduğumuz İslâm Dini’ni, yüzyıllardan beri alışılmış olduğu üzere bir politika aracı olmaktan kurtarmak ve yüceltmenin şart olduğu gerçeğini gözlemlemekteyiz”. Atatürk bu çerçevede içinde dini siyasete alet etmek isteyen politikacıların bütün istekler ile bu konuda göstermiş oldukları yıkıcı hareketlere karşı set çekmiştir.

Laiklik birbirini tamamlayan aşağıdaki gibi temel unsurlardan oluşmaktadır:

- * a) Laikliğıin bir unsuru, din ve vicdan hürriyetidir. Teokratik bir devlet kurma amacına yönelik olmamak kaydıyla anayasada yer aldığı şekliyle “herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir”. Daha açık bir ifadeyle, her ferdin bir dine inanmak veya inanmamak hürriyeti,
- * b) Laikliğıin ikinci unsuru resmî bir devlet dininin bulunmamasıdır. Daha önce lâik devlet tanımında da ifade edildiğı gibi, lâik devlette, din, bir vicdan sorunu olduğı, dolayısıyla devlet, belli bir dinin kurallarını vatandaşlarına benimsetmek ve uygulatmak için
- * Zorlayıcı kurallar koyamaması,

- * c) Laikliğin üçüncü unsuru, devletin din ve mezhepleri ne olursa olsun yurttaşlara eşit işlem yapması,
- * d) Laikliğin dördüncü ve çok önemli bir unsuru, devlet yönetiminin din kurallarına göre değil, toplum ihtiyaçlarına, akla, bilime, hayatın gerçeklerine göre yürütülmesidir; dinle devletin ayrılması,
- * e) Laikliğin beşinci unsuru olarak, eğitimin lâik, akılcı ve çağdaş esaslara göre düzenlenmesi,

Laiklik kapsamında yapılan inkılâpların bazıları

1- Halifeliğin Kaldırılması

2- Şeriye ve Evkaf Vekâleti'nin Kaldırılması

3- 1925'te tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması.

4- 1926'da yürürlüğe giren Medeni Kanun ile hukuk alanında da laiklik ilkesi geçerli kılındı. (Dini nikah yerine resmi nikahın getirilmesi)

5- 1928'de çıkarılan yeni bir yasayla anayasanın ikinci maddesinde yer alan "Türk Devleti'nin dini, İslam dinidir" cümlesi çıkarıldı.

6- Laiklik ilkesinin 1937'de anayasaya girmesi gerçekleşti.

DEVLETÇİLİK

Trablusgarp, I. Balkan, II. Balkan ve I. Dünya Savaşları ile akabinde gerçekleşen Milli Mücadele dönemleri halkın ekonomik durumunu olumsuz yönde etkilemiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti iktisadi açıdan elverişsiz bir ortamda kurulmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak öncelikle sosyal hayatla ilgili ilke ve inkılâplar ortaya konulmuştur. 1923'te İzmir İktisat Kongresi'ni düzenlemiş, 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkartmıştır. “Millileştirme” kapsamı dâhilinde yabancıların kontrolündeki demiryolu ve liman işletmelerin devlet kontrolüne alınması dönemin en başarılı iktisat politikası olmuştur. Geliştirme ve teşvik politikalarının da yetersiz kalması sonucu yeni bir iktisat politikası geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

- * Bunun yanı sıra 1929-1930 Dünya Ekonomik Bunalımı da Türkiye'nin sistem değiştirmesine yol açmış ve Devletçilięe yönelme yaşanmıştır. Her ne kadar ekonomik bağlamda ele alınmış olsa bile, halkın refahı ve mutluluğunu düşünecek biçimde sosyal yaşamı da kapsamasına dikkat edilmiştir. Nitekim Mustafa Kemal Pařa, 1931 tarihli Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir İl Kongresi'nde iktisadi politikayı halkçı ve devletçi olarak değerlendirmiştir. Yani Devletçilik ile Halkçılık ilkelerinin bütünlüğü söz konusudur.
- * Bu doğrultuda Devletçilik ilkesini “halkın refahını arttırmak ve ülkenin iktisadi kalkınmasını sağlayabilmek adına ekonominin devletin eline alınması” şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu durum başta da belirtildiği üzere halkın içinde bulunduğu şartlarla alakalandırılmalıdır. Savaş sonrası yokluğun giderilmesini ekonomik ve sosyal manada devlet üzerine almıştır.

Devletçilik, ülkenin genel ekonomik faaliyetlerinin düzenlenmesi ve özel sektörün girmek istemediği veya yetersiz kaldığı ya da ulusal çıkarların gerekli kıldığı alanlara girmesini öngören ilkedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal ekonomiyi, sağlam temeller üzerine oturtma amacına yönelik olarak ve *iktisaden zayıf bir ulus, fakirlik ve sefaletten kurtulamaz. Toplumsal ve siyasi felaketten yakasını kurtaramaz.* felsefesine dayalı olarak Atatürk İlkeleri arasında yerini almış olan ilkedir. Atatürk bu ilkenin amacını *"Bizim güttüğümüz "devletçilik" bireysel çalışma ve etkinliği esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde ulusu refaha, ülkeyi bayındırlığa erdirmek için, ulusun genel ve yüksek yararlarının gerektirdiği işlerde özellikle ekonomik alanlarda, devleti fiilen ilgilendirmektir."* diyerek açıklamaktadır.

* Devletçilik İlkesi İle Alakalı Yapılan İnkılâplardan Bazıları

- * 1- Beş Yıllık Sanayi Planları
- * 2-Yabancılara Ait İktisadi Kuruluşların Millileştirilmesi
- * 3- 1940'lı yıllarda savaş yılları olmasından dolayı bazı Türk işletmecilere ait fabrikalar da devlet tarafından satın alınmıştır. Bazı tuğla, un, çimento, deri fabrikaları tazminatı sahiplerine ödenerek devletleştirilmiştir.

* BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

- * **Milli Egemenlik:** Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu fikrinden hareket ederek Anadolu'nun kurtuluşunu milli bir mücadeleye çeviren ilkedir. “Ehemmiyet ve ciddiyetle beyan ederim ki, Türkiye Cumhuriyeti mukaddes tanıdığı istiklal ve hâkimiyetini müdafaada müsamahakâr olamaz” diyen Atatürk, milli egemenliğin her şeyin üstünde bulunması gerçeğiyle hareket etmiştir.

Milli Bağımsızlık:

Milli Mücadele'nin amacını teşkil eden ve “ya istiklal ya ölüm” şeklinde vücut bulan Milli Bağımsızlık, başka devlet veya devletlerin egemenliği altına girmeden, hür bir şekilde yaşayabilmeyi amaçlamaktadır. Milli bağımsızlık çerçevesi içinde askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal, eğitim ve diğer tüm sahalarda yer almaktadır. “...Milletin istiklali tehlikededir” gerekçesiyle başlayan Kurtuluş Savaşı da bu ilke ile doğmuştur diyebiliriz.

* **Milli Birlik ve Beraberlik:**

Ortak hareket ederek geleceği de beraber geirebilmenin n koşulu olarak sunulan bu ilke, tam bağımsız kalabilmenin, Cumhuriyet rejimini devam ettirebilmenin de ilk şartıdır. Atatürk'ün “biz esasen milli mevcudiyetin temelini milli şuurda ve milli birlikte görmekteyiz” sözü de bu ilkenin önemini vurgulamaktadır.

* **Yurtta Barış Dünyada Barış:**

- * Yıllardır savaş içinde kalan Anadolu topraklarının bu olumsuz izleri silebilmesi tüm Türk milletinin isteği olmuştur. Gerek dış ilişkilerimizde gerekse ülke içinde barışı sağlayabilmek adına uğraş verilmesi gerekliliği ilke haline getirilmiştir.

Atatürk'ün "...Milletimizin ve bütün cihanın sulh ve müsalemete (iki kişi veya taraf arasındaki barışıklık) ihtiyacı vardır, bu ihtiyacı âlemi tatmine Türkiye Devleti vesile teşkil ederse kendisi için ayrıca ve büyük bir bahtiyarlık olacaktır..." sözleri barışın tüm dünya adına istendiğinin kanıtıdır. Ayrıca "Bir defa bütün cihanla sulh yapmak isteriz. Fakat sulh yapabilmek için şeraitimiz muayyendir." sözü de mühimdir. Türkiye Cumhuriyeti kendi bağımsızlığına dokunulmadığı ve bir tehdit unsuru olunmadığı takdirde dış politikasında barışçı olmayı tercih ettiğini bu ilke ile ilan etmiştir.

Çağdaşlaşma:

III. Selim dönemiyle başlayan ve devamlılığını koruyan Çağdaşlaşma, Atatürk'ün üstünde en çok durduğu ve diğer ilkeleri üzerine inşa ettiği, kendisini İnkılâpçılıkla tamamlayan bir ilkedir. Çağdaşlaşma, Atatürk'ün “*Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyemizin üstüne çıkaracağız*” sözleriyle anlam kazanmaktadır.

İnsan ve İnsanlık Sevgisi:

Başta ülke içerisinde olmak üzere, barış ortamında yaşayabilmenin ön şartı olan insan sevgisinin ilke haline getirilmesi akıl ve bilimsellik ile birlikte manevi hisleri de ortaya koyduğu için önem kazanmaktadır. İnsanlığı ise bir meziyet olarak görmek bu ilkenin özünde yer almaktadır. “...İnsanlık mefhumu, vicdanlarımızı tasfiyeye ve hislerimizi ulvileştirmeye yardım edecek kadar yükselmiştir...” diyen Atatürk medeni olmayı da bu bağlamda ele almıştır.

- * **Akılcılık ve Bilimsellik:** Atatürk'ün 22 Eylül 1924'te Samsun İstiklal Ticaret Mektebi'nde öğretmenlere yaptığı konuşmada geçen şu sözler bu ilkeyi özetlemek adına mühimdir:

- * *"...Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir. Yalnız; ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanla takip eylemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları, şu kadar bin sene evvel bugün aynen tatbiki kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir..."*

- * Bu sözlerle anlam kazanan Akılcılık ve Bilimsellik bireysel ve toplumsal manada gelişebilmenin yolunu açıklayan ilkedir.

Atatürk İlkeleri ile Bütünleyici İlkelerin İlişkisi

Milliyetçilik

Milli Bağımsızlık

Milliyetçilik

Milli Birlik ve Beraberlik

Cumhuriyetçilik

Milli Egemenlik

Laiklik

Bilimsellik ve Akılcılık

İnkılâpçılık

Çağdaşlaşma ve Batılılaşıma

Halkçılık ve Milliyetçilik

Yurtta Sulh, Cihanda Sulh

Bütün İlkeler

İnsan ve İnsanlık Sevgisi

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN DURUMU

- * Mussolini'nin iktidara gelmesiyle birlikte hava, deniz ve kara kuvvetlerini takviye eden İtalya'nın Doğu Akdeniz, Asya ve Afrika'da "hakimiyet savları" ya da "yayılma düşüncesi" ilerleyen süreçte İngiltere ile Türkiye'yi birbirlerine yakınlaştıracaktır. İtalya'nın imparatorluk yolunun önemli bir parçası olan Doğu Akdeniz'e yönelik emelleri Türkiye'den daha çok İngiltere'yi endişelendirmekteydi.
- * Hitlerin iktidara gelmesiyle birlikte Almanya'nın Orta ve Doğu Avrupa'da I. Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi iktisadi açıdan hakimiyet kurmak istemesi de İngiltere'yi rahatsız eden bir husus idi. Hitler Almanyasının Versay Antlaşması ile uygulanan kısıtlamaları ortadan kaldırmak istemesi ve silahlanmaya ağırlık vermesi de cabasıydı.

- * 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlayan ve 8 Mayıs 1945 tarihinde Avrupa'daki bölümü resmen sona eren İkinci Dünya Savaşı, 6 yıl boyunca Avrupa başta olmak üzere dünyanın 5 kıtasında yaşamı oldukça etkiledi.
- * Burada yapılması gereken, Türkiye'nin başlıca iki hedefi olan işgale uğramamak ve savaşa girmemek açılarından önemli noktaları saptamak olmuştur.
- * Türkiye de Sovyetler Birliği, Almanya ve İtalya'nın emellerinin yakın gelecekte varlığını tehdit edeceğini düşünmüş olacak ki 1930'lardan itibaren İngiltere'nin yönlendirdiği Batı blokuna/Milletler Cemiyeti'ne meyletmeye başladı.
- * Türkiye bu süreçte İngiltere ile yakınlaşmakla birlikte hâlâ temkinli hareket ettiğini Almanlarla ticari ilişkilerini azaltsa da birden bire kesmediğini, Sovyetler Birliği ile de daha önce yaptığı dostluk antlaşmasını 1935 yılında 10 yılığına uzattığını görüyoruz.

- * Türkiye'nin dış ticaretinde ilk sırada olan Almanya karşısında Musul meselesinden sonra Türkiye ile ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeye özen gösteren İngiltere ve Milli Mücadele döneminden beri Türkiye'nin iyi ilişkiler içerisinde olduğu Sovyetler Birliği'nin aralarında bulunduğu devletler çatışmanın eşiğine gelirken; kurulmasını üzerinden yaklaşık 16 yıl geçmiş olan ve içeride gerçekleştirmek istediği reformlar nedeniyle sancılı bir süreç yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl bir denge kuracağı merak konusuydu.
- * Almanya ile ticari ilişkilerini sürdüren Türkiye, Almanya'nın iktisadi ve siyasi menfaatlerine yönelik doğrudan bir eyleme geçmeden, rakipleriyle ticari antlaşmalar yaparak ara bir yol bulmaya çalışmıştı. Ancak Almanya ve İtalya'nın askeri arayışları Türkiye'yi, İngiltere ve Fransa ile bir antlaşma yaparak siyaseten tedbir almaya itmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden beri sorunları silah yoluyla değil masa başında çözme taraftarı olan bir ülke olmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde de silahsızlanma çalışmalarına en istekli katılımı sağlayan ülkedir. Dünya devletleri ile kurduğu ilişkilerde barışçı bir yol izlemiştir. Bilhassa İbn Haldun'un «Coğrafya Kaderdir» cümlesinden hareketle Türkiye'nin tarihine baktığımızda coğrafyasının olumlu ve olumsuz olarak kaderini şekillendirdiği bir süreci yaşadığını söyleyebiliriz.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinde bir tarihi devamlılık üzerinde durduk ve ilk dönem Osmanlı Devleti'nin kendisinden sonra kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'ne etkisi olan siyasi ve sosyal olaylar ve değişimleri ele aldık. Sonrasında da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve gelişimini, İkinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte yaşananları ele almış olduk. Tarihi devamlılığı akıldan çıkarmadan her nesil bir önceki neslin yaptıklarını daha iyi daha çağdaş bir seviyeye getirmeye çalışırsa her daim gelişme kaydeden bir Türkiye Cumhuriyeti olacaktır.

FİNAL İLE İLGİLİ BİLGİLENDİRME

- * Final Sınavında ara sınav öncesindeki 7 haftanın video ve PDF'lerden sorumlu değilsiniz. Final sınavında 8. hafta ile 14. hafta arasındaki PDF ve video ders kayıtlarından sorumlusunuz.**
- * Final Sınavında 20 tane test şeklinde hazırlanmış soruları cevaplamanız gerekecektir. (Ara sınavdaki gibi)**
- * Sınav günü okul kapılarınızda ya da panolarınızda yazan sınıfta sınava gireceksiniz. Size belirtilen yer haricinde sınava girmeyiniz.**
- * Her dersin cevaplarını cevap kâğıdında o dersin adının yazdığı sütuna işaretleyiniz.**
- * İyi bir sınav dönemiyle hak edilen tatilin tadı çok daha güzel gelecektir. Sınavlarınızda başarılar dilerim.**